

ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫ ҮШІН ЖҰМЫССЫЗДЫҚ САЛДАРЫ

Қазіргі экономикадағы еңбек нарығының проблемалары үлкен рөл атқарады. Елдің әлауқаты ел халқының зияткерлік және физикалық қабілеттерін қаншалықты пайдаланатынына және азаматтардың еңбегі қаншалықты лайықты төленетініне байланысты. Еңбек нарығы, жұмыспен қамту және жұмыссыздық мәселелерін едәуір зерттегеніне қарамастан, олардың жекелеген аспектілері ғылыми кезеңдерде аз дәрежеде қамтылған.

Мемлекеттік органдардың жұмыспен қамту саласындағы жұмысы толық тиімді деп тану: бұл жұмыссыз халық пен жұмыс берушілердің проблемаларын өзара шешуге ықпал етпейтін сияқты. Жұмыссыз ретінде ресми тіркеуге кететін уақыт пен қаражат шығындары, жұмыссыздық бойынша өтелмеген жәрдемақы болуы мүмкін.

Жұмыссыздықтың қоғам экономикасы үшін салдары көп қырлы, сандық аспектіге толығырақ тоқталып, мемлекеттің жұмыссыздыққа байланысты шығындарының мөлшерін анықтайық.

Азамат жұмыссыз болған кезде мемлекет:

Оған жәрдемақы төлеу арқылы шығындарын көбейтеді
жұмыссыздық (егер ол ресми түрде жұмыссыз ретінде тіркелген және осы жәрдемақыны алуға құқылы болса);

2) азаматтың мемлекеттік бюджетке жеке тұлғалардың табыстарына салық төленетін жалақыны алмауына байланысты өзінің әлеуетті табыстарын азайтады [1].

Өлшенетін жұмыссыздықтың жанама шығындары, жұмыссыз халықтың табысының төмендеуімен байланысты тауарлар мен қызметтерді тұтыну көлемінің төмендеуімен қатар жүреді.

Тауарлар мен қызметтерді сатуға қосылған күн салығы салынады

(DNS), демек, осы салық бойынша бюджетке төленетін сомалар азаяды. Бұл шығындар тағы да бюджеттер үшін жіберіп алған мүмкіндіктердің құны болып табылады.

Жұмыссыздыққа байланысты мемлекет 2012-2016 жылдары орта есеппен бөлді 10,86 млрд. теңге жанама шығындар [2].

Американдық макроэкономист Артур Оукен (1828-1980) жұмыссыздықтың салдарын өлшеу үшін жалпы ішкі өнімнің (ЖІӨ) өсу қарқыны мен жұмыссыздық деңгейінің өсу қарқыны арасындағы эмпирикалық тәуелділік тұжырымдалды, бұл жұмыссыздық деңгейінің табиғи деңгейден 1% - ға артуы нақты ЖҰӨ өсу қарқынының жылына 2,5% - ға төмендеуіне әкеледі.

Кесте 1

Қазақстан республикасы бойынша жұмыссыздық деңгейі, %

	Саны			Жұмыссыздық деңгейі	
	2021/1	2020/1	Өсім	2021/1	2020/1
Қазақстан	451,3	442,4	2,0%	4,9%	4,8%
Қарағанды об.	29,9	29,7	1,0%	4,5%	4,4%
Нур-Сұлтан қ.	28,0	26,6	5,0%	4,6%	4,5%
Ақтөбе	21,0	20,9	0,5%	4,8%	4,8%
Алматы об.	49,1	48,1	2,2%	4,8%	4,7%
БҚО	33,9	33,6	0,7%	4,8%	4,8%
Павлодар	19,3	18,9	1,7%	4,8%	4,7%
Ақмола	20,7	19,9	3,7%	4,9%	4,7%
Атырау	16,3	16,1	1,2%	4,9%	4,8%
Жамбыл	25,8	25,7	0,7%	4,9%	4,8%
ШҚО	16,6	16,4	1,4%	4,9%	4,8%

Костанай	24,2	24,2	0,0%	4,9%	4,8%
Қызылорда	17,0	16,9	0,6%	4,9%	4,8%
Манғыстау	16,9	15,9	5,8%	4,9%	4,8%
СҚО	14,6	14,5	0,7%	4,9%	4,8%
Шымкент қ.	22,2	21,8	1,8%	5,1%	5,0%
Түркістан	42,6	41,6	2,3%	5,2%	5,0%
Алматы қ.	53,2	51,5	3,4%	5,2%	5,1%

Е с к е р т у: Статистика агентігі мәліметтері негізінде құрастырылған

Қазіргі Қазақстан үшін Оукен әдістемесін қолдану онша айқын емес, өйткені соңғы онжылдықтардағы ресми түрде жарияланған жұмыссыздық деңгейі іс жүзінде тұрақты. Оукенге ұқсас регрессиялық модель бұрмаланған нәтиже береді [3].

Жоғарыда айтылғандардың бәрінен қорытынды жасауға болады:

1. Қазақстан халқының экономикалық белсенділігімен жағдай соңғы жылдары біраз алаңдаушылық туғызды;

2. Жұмыспен қамту саласындағы мемлекеттік саясат көрсетпейді жоғары тиімділік белгілері;

3. Қазақстандағы жұмыссыздық деңгейі, кем дегенде, ресми статистика деректеріне сәйкес, соңғы жылдары іс жүзінде тұрақты болып қалуда;

4. Жұмыссыздықтың экономикалық салдары, маңызды.

Қорытындылай келе, жұмыссыздық әлі де шешуді қажет ететін маңызды мәселе болып қала беретінін атап өтуге болады. Бұл мәселедегі бастама мемлекеттен де, халық пен жұмыс берушілерден де туындауы керек.

Әдебиеттер

1. Елисеева И. И. Әлеуметтік статистика. / оқу. жәрдемақы. - М.: Қаржы және статистика, 2013, - 480с.

2. ҚР Ұлттық экономика министрлігі 2012-2016 жж {Электрондық ресурс} stst.kz

3. Костыря А. В. Жұмыссыздық және оны реттеуді жетілдіру. Экономика ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алуға арналған диссертацияның авторефераты., 2014-25с.

Берик Ә., 4 курс (Карагандинский университет Букетова)
Научный руководитель - к.э.н., профессор Дарибеков С.С.

МЕХАНИЗМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Механизм обеспечения экономической безопасности предприятия – целостная система, состоящая из отдельных, относительно самостоятельных, но одновременно и взаимосвязанных и взаимодействующих структурных элементов. К основным элементам механизма относятся: форма организации производства, экономические или хозяйственные связи, система стимулов, управление, планирование, финансирование, налогообложение, ценообразование.

Механизм обеспечения экономической безопасности предприятия призван обеспечивать создание условий, необходимых для эффективной деятельности всех элементов предприятия. Механизм должен обеспечивать экономическую безопасность на входе и выходе из системы, создать надежные условия функционирования управляющей и управляемой систем. Механизм экономической безопасности функционирования предприятия представляет собой совокупность:

– философии экономической безопасности предприятия;